

Χαιρετισμός στο συνέδριο για την Παιδεία

ΝΙΚΟΣ ΠΕΤΡΑΛΙΑΣ

Πρόεδρος του Ινστιτούτου Νίκος Πουланτζάς

Φίλες και φίλοι,

Μετά από αυτά τα τόσο κατατοπιστικά και σημαντικά που μας είπε ο Γρηγόρης Καλομοίρης νομίζω ότι θα ήταν φρόνιμο από την πλευρά μου να μην κάνω τίποτε άλλο εκτός εκείνου που προβλέπεται να κάνω από το πρόγραμμα του συνεδρίου. Δηλαδή να σας απευθύνω έναν σύντομο χαιρετισμό εκ μέρους του Ινστιτούτου Νίκος Πουланτζάς και ίσως να διατυπώσω μian ή δύο σύντομες δικές μου παρατηρήσεις σχετικά με το κεντρικό θέμα του συνεδρίου.

Όταν το Τμήμα Παιδείας του Συνασπισμού μας γνωστοποίησε την πρόθεσή του να διοργανώσει ένα συνέδριο για την προσχολική, την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια Παιδεία, η αντίδραση του Ινστιτούτου μας ήταν πολύ θετική. Σταθμίζοντας την επιστημονική αλλά και την πολιτική σημασία του θέματος καθώς και την πλούσια εμπειρία του Τμήματος Παιδείας και τις σοβαρές και θεμελιωμένες θέσεις που έχει ήδη επεξεργαστεί, αποφασίσαμε, με μεγάλη μας χαρά, να στηρίξουμε την προσπάθεια αυτή με κάθε δυνατό τρόπο.

Και εδώ θα ήθελα να παραθέσω μια πρώτη σύντομη προσωπική μου παρατήρηση. Στο ένθετο «Παιδεία και Κοινωνία» της εφημερίδας «Αυγή» δημοσιεύθηκε την περασμένη Κυριακή ένα εκτενές άρθρο με τον τίτλο: «η ουτοπία του σήμερα είναι το σχολείο του αύριο». Ο τίτλος αυτός μου θύμισε κάτι από τα παλιά. Μου έφερε στο νου κάποιες παλιές συζητήσεις για θέματα που δεν τα αγγίζουμε και πολύ συχνά πια. Ο τίτλος αυτού το άρθρου μου επανέφερε στο νου την σκέψη, ότι οι ασταμάτητοι αγώνες για ένα καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα δεν αποτελούν απλώς εκφράσεις μιας ρουτινιάρικης καθημερινής πολιτικής πρακτικής. Αντίθετα, η χρήση του όρου «ουτοπία» σε ένα άρθρο που αναφέρεται στον ρόλο της Παιδείας στο πλαίσιο μιας σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνίας μας παραπέμπει στο ακόλουθο σημαντικό γεγονός: ότι όλοι οι αγώνες για μια καλύτερη Παιδεία μπορούν σήμερα να ειπωθούν και μέσα από το πρίσμα μιας ορισμένης κριτικής πολιτικοφιλοσοφικής παράδοσης. Εννοώ την μαρξική φιλοσοφία της πράξης, ιδιαίτερα έτσι όπως η φιλοσοφία αυτή εμπλουτίστηκε, στον εικοστό αιώνα, από το έργο του γερμανού φιλοσόφου Ερνστ Μπλόχ. Ήταν ο Ερνστ Μπλόχ αυτός που προσπάθησε να εντάξει στο πλαίσιο της μαρξικής θεωρίας τόσο την έννοια της «χειροπιαστής», όπως την ονόμασε, ουτοπίας ως ιστορικής δυνατότητας όσο και την σημαντική για την διαμόρφωση της χειραφετικής πράξης διάκριση μεταξύ της έννοιας του «όχι-ακόμα υπαρκτού» και της έννοιας του «δυνάμει υπαρκτού». Αυτά τα λίγα ως προς τους συνειρμούς που μου γέννησε ο τίτλος του άρθρου της Αυγής σχετικά με το συνέδριο μας.

Όμως θα ήθελα επίσης να σημειώσω ότι το θέμα του συνεδρίου μας παραπέμπει και σε ένα δεύτερο γεγονός. Μας παραπέμπει δηλαδή στην σκέψη και ενός δεύτερου μαρξιστή στοχαστή στου οποίου το έργο και τη μνήμη είναι αφιερωμένη η ίδρυση και η δραστηριότητα του Ινστιτούτου μας. Εννοώ βέβαια τον Νίκο Πουланτζά.

Σίγουρα, όλοι μας είμαστε κάπως εξοικειωμένοι με την πουλαντζική διάκριση μεταξύ καταστατικών και ιδεολογικών μηχανισμών (ή θεσμών) του κράτους καθώς και με τη

θέση του Σουλαντά ότι το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί ένα πολύ σημαντικό τμήμα των κρατικών ιδεολογικών μηχανισμών. Πρόκειται για εκείνα τα δύο είδη διαφορετικών μηχανισμών του κράτους μέσω των οποίων συντελείται σε μια σύγχρονη κοινωνία η διευρυμένη αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων και των κοινωνικών τάξεων. Όμως, αυτή η ιστορικά συγκεκριμένη μορφή κοινωνικής αναπαραγωγής δεν εκτυλίσσεται καθόλου ομαλά αλλά συνοδεύεται πάντοτε από προστριβές, αντιθέσεις και ρίξεις. Οι μηχανισμοί του κράτους είναι βέβαια εκείνοι που ορίζουν, σε μεγάλο βαθμό, τα πεδία των κοινωνικών συγκρούσεων. Όμως η λειτουργία των μηχανισμών αυτών είναι ταυτόχρονα και αντιφατική, αφού είναι, εκ των πραγμάτων, αναγκασμένοι να αφήνουν περιθώρια δράσης και ανάπτυξης αγώνων σε μια σειρά διαφόρων κοινωνικών υποκειμένων.

Στην περίπτωση της Παιδείας πρόκειται, κατ' αρχάς, για όλους εκείνους που συμμετέχουν, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, στην εκπαιδευτική διαδικασία και οι οποίοι αντιστέκονται στις συνεχείς προσπάθειες ποδηγήτησής της. Όμως οι μηχανισμοί αυτοί είναι αναγκασμένοι επίσης να αφήνουν περιθώρια δράσης και ανάπτυξης αγώνων και σε όλους εκείνους τους άλλους οι οποίοι θεωρούν ότι η «σωστή» διάθρωση και λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος συνιστούν απαραίτητες προϋποθέσεις και για την χειραφέτηση του συνόλου της κοινωνίας. Αυτές ήταν λοιπόν οι δύο σύντομες παρατηρήσεις που ήθελα να κάνω, έτσι σαν χαιρετιστήριες υπομνήσεις στην γενική θεματολογία του συνεδρίου. Αν σας κούρασα πολύ, σας ζητώ συγγνώμη, και σας ευχαριστώ που μ' ακούσατε.